

Личностно формиране.

Индивида се ражда но личността се изгражда.

Психичното развитие на човешкия индивид не е дадено в неговата биологична природа, няма го в генетичните измерения. Психичното развитие на индивида е зададено отвън чрез онези продукти на човешката дейност в които са обществени постиженията на човешкия род. Затова психичното развитие на индивида е функция от овладяването на предметния обществено исторически опит на човечеството. Овладяването на общественият опит като необходимо условие за психично развитие поставя началото на съвършено ново психично образование и това е личността. Всеки от нас е личност с уникално и продължително съчетание от вътрешен опит и действия, насочени към заобикалящия ни свят. Личността ни, обаче също така се отличава с гъвкавост. Тя може да бъде разглеждана от различни позиции-биологична, социална, психологическа, социално-психологическа, педагогическа, но е невъзможно да се анализира само от социална или психологическа позиция.

Съобразно хуманистичния модел, чиито представители са К.Левин, К.Роджърс, Г.Олпорт, Е.Маслоу, Г.Айзенк и др. личността се определя като саморегулираща се, саморазвиваща се и самоосъзнаваща се.

Новите условия на живот водят до необходимост от промени в теорията и практиката на образованието. Наложително е образователно – възпитателният модел да се промени. В него приоритет трябва да са уменията и знанията, които усилват възможностите за положителни взаимодействия между хората. Това са овладяване на комуникативни умения от различно естество, умения за работа в екип и група, за справяне с конфликти, за решаване на проблеми, за живот в различни културни условия и при нетипични национални традиции. Време е да променим закостенелите методи на въздействие, формиране и регулиране, които предполагат само едностранност и са опит за натиск върху формирането на личността. Учебният процес трябва да се насочи към изграждането на по-различни умения в учениците: саморазвитие, самоформиране и саморегулация, а това може да стане само чрез взаимодействие. Партньорството между учител и ученици е най-важната част в процеса на обучение.

Според някои автори (Николов и др., 1991) типичните черти на съвременната личност са: целеустременост и активност, хармоничност, интегритет, динамичност и уникалност.

Целеустремеността е качеството, което кара личността да следва потребностите си, убежденията и ценностите си. Задачата на училището трябва да бъде подкрепа на тази характеристика на ученика.

Хармоничността е толкова сложна, колкото е сложна и самата личност на ученика. Всеки човек достига различна степен на хармония. Училището има за задача да създаде такава организация на живот, която да бъде насочена към хармонизиране на нравствените, социалните и естетическите свойства на подрастващите.

Интегритетът е цялостта на личността. Образователният процес трябва да стимулира формирането и развитието на цялостни личности.

Динамичността на личността е относително устойчива. Целта на образователния процес трябва да бъде намирането на такъв баланс при който личността на ученика да бъде динамична, но в рамките на устойчивостта.

Уникалността е индивидуалното, оригиналното и различното на всяка личност. В нашите училища все още се работи с методи целящи да превърнат всички ученици в еднакво мислещи личности. Учителите моделират мислетето и съзнанието на децата според своите разбирания, не дават път на новото и на различното. Тези архаични разбирания претопяват уникалността. Хубарото е, че има лъч светлина. Все по-често педагозите дават път на различните и оригинални идеи, на нестандартното мислене и подкрепят уникалността в децата.

Учебната дейност е водеща за развитието и формирането на личността на ученика. Процеса на обучение променя компетентността и личностното израстване отделно на всеки един ученик, а учителят се превръща от източник на информация в помощник и сътрудник в ученето.

Компоненти на обучението на ниво макроравнище.

Глобализацията, навлизането на нови информационни технологии, интеркултурното взаимодействие и др. обуславят иновациите в образователната система. Налице е потребност от преподаване и учене, характеризиращи се с активност, продуктивност, самостоятелност и творчество. Новото време налага изменения в отношението към учениците, в приоритетите към учебното съдържание и технологиите за неговото овладяване, във функционирането на учебната среда и новата роля на учителя в нея. Колкото и добра да е учебната система на Коменски, тя вече е прекалено остаряла за нашето съвремие. Време е да се даде път на новото и на прогресивното.

Личностни потребности.

Потребностите на личността са източника на нейната активност. Потребностите са механизъм с регулиращ характер, който задвижва когнитивно-операционните, нравствено-оценъчните и психо-динамичните компоненти. Учениците приемат само ония мерки от педагогическото въздействие, които съответстват на техните потребности.

Съществуват много и различни видове потребности. Важни за процеса на обучение са потребността от знания, потребността от учене и познание, от саморазвитие и самовъзпитание. Друга важна потребност на човека е потребността от общуване и от дейност. Интерактивната страна на общуването е налице, когато в обучението има диалог, стимулиращ положителна изява на личностните характеристики на субектите.

Потребността от постижения е основния мотив за дейността на човек.

Мотивацията е съвкупност от енергетични сили, про-изтичащи от вътрешни или външни за индивида предпоставки, които предизвикват неговото поведение и определят формата, насоката, интензивността и продължителността на това поведение.

Най-общото тълкуване на това определение е, че мотива-цията е съвкупност от сили, караци човека да постъпва по точно определен начин. Мотивацията обикновено произтича от някаква потребност, която не е удовлетворена.

Цел на обучението и преподаването трябва да бъде насочването към специфичните потребности на личността на ученика. Когато обективната цел на обучението се идентифицира с тази на учащия се, тогава вече можем да говорим за ефективност на учебния процес.

Компоненти на интересите.

Много важен се явява интересът. Той е основен мотив учениците да внимават по време на учебните занятия. Интересът представлява относително трайна насоченост на индивида към определен предмет или явление. Тази насоченост се изразява постоянно като насочва вниманието на индивида върху обекта на интерес.

Съдържание на интересите са обекти, цели, дейности, които предизвикват вниманието и активността. Съдържанието и връзката на интересите с учебното съдържание ги конкретизира като познавателни. Познавателният интерес произлиза от любопитството и любознателността и е тяхно по-нататъшно развитие. Любопитството, като най-ранна проява, е стремежа на детето да види, да чуе, да пипне, да узнае всичко за предметите, явленията и обектите, които го заобикалят.

Това продължава до около 11 – 12 год. възраст (4. клас). Това е периодът, когато за учениците физичните явления, изучавани в предмета „Човекът и природата“, представляват особено голям интерес. В периода между 12- и 15- годишна възраст (5 – 8 клас) познавателните интереси стават по-многогранни. За учениците между 15 и 18 години (9 – 12 клас) познавателните интереси на повечето от тях се съсредоточават в една учебна дисциплина или определена предметна област. Това им поведение е съобразено с представата за бъдещата професия и мястото им в живота.

Пътищата за формиране на познавателен интерес са свързани с подбора на учебното съдържание, с организацията на процеса на учене, с намирането на най-важните начини за присъединяването на учениците към ученето. Подготовката на учениците е от голямо

значение за създаването и подържането на познавателен интерес. Водещият източник на познавателния интерес в учебни условия е преди всичко дейността на учителя и учениците, а за да се създаде този интерес трябва да се вникне в него.

Мотиви за учене.

Мотивация – идва от латинския глагол *moveo* – движа. Мотивите се определят най-общо като вътрешни подбуди за действие или поведение. Те възникват върху основата на потребности и преживявания, възприятия и представи, понятия и убеждения. Мотивът е необходима съставна част на всеки волеви акт. Той е основание за действие, решение, усилия и централен факт на съзнанието, в който се изразява насочеността на личността, отношението ѝ към света.

Най-общо, мотивацията се определя като вътрешен процес, който активира, насочва и поддържа поведението на даден индивид в течение на времето. Мотивацията включва целева насоченост на поведението, тя е условие на индивида, а не на околната среда. Важен аспект на мотивацията е получаването на пряка и интензивна връзка между целенасочените действия и крайните резултати. Постигнатите резултати имат субективно значение и психологическа ценност за човека - в противен случай те губят силата си на активни мотиватори. Мотивацията за учене се отнася до вътрешните състояния, които осигуряват мотивационна енергия по посока на реализирането на конкретно поведение и постигането на предварително поставени цели в процеса на обучение. Мотивацията за учене се дефинира в термините на цели, които насочват или подтикват учащите се към постигането им чрез идентифицирането на мотивационната сила на предхождащите събития или чрез детерминирането на мотивационните значения на фактическите или когнитивно представените резултати. Изключително важен аспект на мотивацията за учене е получаването на пряка и адекватна обратна връзка в процеса на обучение между целенасочените действия, качеството и особеностите на получаваните резултати. По този начин се постигат резултати, които имат психологическа значимост и действат като активни мотиватори по посока на извършването на учебната дейност с още по-голямо упорство и настойчивост. Правилното и целесъобразно организиране на процеса на учене благоприятства за изграждането на положителна мотивация за учене, за развитието на познавателни интереси, които веднъж формирани, се превръщат в действени вътрешни фактори за подобряване на качеството и ефективността на учебната дейност.

Мотивацията за учене може да се разглежда едновременно и като генерална черта на личността, и като състояние, обусловено от ситуацията. Тя включва различни мотиви за

учене. Те са преди всичко осъзнати вътрешни подбуди, по силата на които се полагат усилия за усвояване на знания, за формиране на умения и за качествено изпълнение на учебната дейност. Мотивите за учене се детерминират чрез насочеността към знанията в качеството им на непосредствени вътрешни подбудители към активност и чрез равнището на личната удовлетвореност от участието в познавателната дейност. Те отразяват общото положително емоционално отношение към процеса на учене и обуславят стремежа към проникване в същността на изучаваните явления на фона на своевременното преодоляване на трудностите и напрежението чрез стремежа за непрекъснато личностно самоусъвършенстване. Повишаването на равнището на мотивацията за учене влияе позитивно върху личната удовлетвореност от постиженията, обуславя ниското равнище на тревожност и отразява постоянните усилия за своевременно преодоляване на страха от провал в процеса на обучението. Мотивацията за учене стимулира качеството и интензивността на когнитивната дейност по посока на постигането на предварително формулираните цели, усвояване на нови знания и умения, използването на адекватни стратегии за постигане на високи резултати в процеса на обучение.

От изключителна важност е своевременната обратна връзка – ученик – преподавател. За съжаление, много малко са понастоящем преподавателите, които не гледат на учениците си като на публика, пред която трябва да се изявят, а се включват в активен диалог със тях, задават им въпроси, обсъждат неясните моменти и като цяло създават една творческа атмосфера за работа и учене. Когато преподавателят не се стреми да задържи вниманието на учениците като се обръща към тях, те се разсейват и губят интерес. И действително, ползата от една такава “лекция” е минимална. Необходимо е преподавателите сериозно да преосмислят стила си на обучение. Учебната работа трябва да бъде едно малко предизвикателство, учебните задачи да са автентични и реални, защото само тогава предизвикват заслужен познавателен интерес у учащите се. Изключително важно за поддържането на високо равнище на мотивацията за учене е изграждането и подчертаването на идентичността на всеки един ученик в качеството му на активно участващ в обучението. А не да се гледа на учащите се като на някаква “обща маса”, подлежаща на манипулации.

Друг много важен източник за повишаване на мотивацията за учене е добрата материална база и добрите условия за учебна дейност.

За да стане учебното съдържание задача на ученика, то трябва да се отрази преди всичко в неговото съзнание и след това да бъде прието от него.

Предметност на когнитивна задача.

Самостоятелната учебна дейност е най-ефективна тогава, когато учениците решават задачите сами, без помощта на учителя. По този начин се задвижват механизмите за мотивация и активност.

Оптималното педагогическо общуване в учебно-възпитателния процес до голяма степен се определя от това, доколко учителят успява да интериоризира нормативно предписваните от социалната система цели, задачи и съдържание на обучението и възпитанието: доколко неповторимите характеристики на индивидуалния му стил на общуване са адекватни на нормативно предписваните, доколко ефективно

учителят владее и творчески използва съвременни методи, похвати, форми и средства за въздействие върху учениците.

На определен етап от развитието на децата трябва да бъде дадена възможност сами да избират учебни задачи съобразно своите интереси и индивидуални възможности. Това поставя децата пред възможността сами да търсят, сами да открият и сами да направят изводи. А всичко това води до самостоятелно развитие и изграждане на творческа личност.

Конструиране на учебното действие.

Действията и уменията условно се диференцират на репродуктивни и продуктивни. Според таблицата на Кулько и Цехмистрова репродуктивните умения включват развитие на умения свързани с дейността по образец и дейност в частично променена ситуация. Продуктивните умения включват нова ситуация, в която учениците напълно самостоятелно формулират проблем, извеждат хипотеза и решават познавателна задача.

Ефективността на обучението зависи от много фактори, един от които е ангажираността на ученика с учебното действие. Традиционната образователна

практика е основана на предпоставката, че знанието е нещо, което може да бъде предадено непосредствено от учителя на учениците. Пасивната, ориентирана към четене и писане педагогика с традиционно съдържание и организация се приема като норма. Трябва да се изгради един съвременен модел на образователен диалог.